

PERÉNYI KÁROLY

Vetélkedő Jagellók – Újabb szempontok az 1490–1492-es trónháborúkról

Hunyadi Mátyás, középkori történelmünk egyik legnagyobb formátumú uralkodója 1490. április 6-án hunyt el a bécsi Burgban. Négy trónjelölt szállt harcba a magyar koronáért: Mátyás törvénytelen fia, Corvin János, Ulászló, Miksa és János Albert. Ugyan Ulászló megválasztásával és szeptember 21-i megkoronázásával az *interregnum* véget ért, a trónharcok tovább folytatódtak. A Magyar Királyság tekintélyes része hadszíntérré vált, országos jelentőségű városok (Eger, Eperjes, Fehérvár, Zágráb) veszték el átmenetileg. A küzdelem időbeli kontúrjai sem világosak – tudniillik a Habsburg-házzal az 1482 óta fennálló hadiállapotot lezáró pozsonyi békét a budai országgyűléssel (1492) is el kellett fogadtatni, míg a déli, oszmán fronton csak 1495-ban hallgattak el (látszólag) a fegyverek.

Írásom a 15. század végi lengyel–magyar kapcsolatok egy epizódját tárgyalja,¹ történelmi vázát János Albert magyarországi trónigénye és 1490–1492 közötti háborúja jelöli ki. Meglátásom, hogy a Mátyás halála utáni trónharcok esetében a politikatörténet szintjén is lehetséges újat mondani.² János Albert hadjárata kevesebben érintették, mint a Miksa elleni harcot, míg a témához kötődő kutatások nem egy következetlen megállapítást tettek (a sor kisebb kronológiai hibáktól kezdve mindezidáig ki nem javított tévedések³ tart). A korszak eseményeiről kizárólag az európai összefüggések ismeretében alkothatunk véleményt.⁴

Elgondolkodtató, hogy a 15. században a lengyel–magyar jó viszonyt meghaladta a fegyveres konfliktusok száma;⁵ míg I. [III.] Ulászló az együttműködés jelképe lett, addig Zsigmond uralmának első felét és Mátyás IV. Kázmérral folytatott harcát tekintik a kapcsolatok mélypontjának. A lengyel–litván perszonálunió⁶ regionális nagyhatalommá

¹ A magyarországi történettudomány adós maradt a középkori magyar–lengyel kapcsolatok monografikus feldolgozásával. Ennek kutatástörténeti problematikáját felveti: C. TÓTH 2009, 447–449.

² Jelen sorok írójával párhuzamosan Neumann Tibor is foglalkozik az 1490-es évek lengyel–magyar harcaival. Legutóbbi összefoglalása: NEUMANN 2016.

³ A forrás-centrikus kutatás programszerű kimondása: NEUMANN 2010, 335–336.; HORVÁTH 2012, 10. –Mint tudtommal senki által meg nem cáfolt forrásértelmezési hibát említtem meg, hogy II. Ulászlót állítólag 300 jász lovas követte 1491 januárjában (GYÁRFÁS 1883, 320., 414.). Az elképzelést egy forrás sem támasztja alá, a felhozott Tubero-részlet sem valós (vö. TUBERO 1994, 185.). A 19. századi történetíró nyilvánvalóan a Jaksics (Jaksity, „Jaksith”) vezetéknevet nézhette jásznak!

⁴ Vitatott kérdés a magyar diplomácia francia–Habsburg vetélkedéshez való viszonya. Újabbban: BÁRÁNY 2014.

⁵ Nagy Lajos halálát követően a következő évekből hallhatunk a két ország közötti fegyveres összetűzésekről: 1382 (?), 1387–1388, 1395–1397, 1401, 1410–1412, 1438–1439, 1471–1474, 1474–1479, 1490–1492, 1496, 1497. Az 1439–1442-es belharcokat nem soroltuk ide, mivel I. Ulászló legitím uralkodó volt.

⁶ A Lengyel Királyság és a Litván Nagyfejedelemség közös kormányzását 1505-től, a két monarchia reálunióját az 1569-es lublini szerződéstől számoljuk, vö. BAGI 2007, 30.

tette északi szomszédunkat,⁷ lehetővé vált a Jagellók Közép-Duna-medence felé irányuló terjeszkedése. Nyugaton expanziós törekvések, keleten a *status quo* fenntartása jellemezte Kázmér félszáz évnyi uralmát.⁸ Miközben „birodalma” ellentmondással teli: bár Európa legnagyobb területű országa, választómonarchiaként kisebb presztízse lehetett az örökletes királyságokénál.⁹ Bár népességének jelentős része nem tartozott a nyugati kereszténységhez,¹⁰ a 15. századtól fogva annak védőbástyájaként jellemezték. Az uralkodónak nem csak a lengyel és litván érdekeket kellett összehangolnia, hanem a lengyel tájegységeket is.¹¹

Szakirodalmunkban János Albertet tekintik politikai faktornak, megfelelkezve apja szerepéről,¹² holott fia támogatásával döntően hozzájárult a magyarországi konfliktus alakulásához. A lengyel trón betöltésével kapcsolatos döntése világtörténelmi jelentőségű. Kázmér esetében két dolgot kell kiemelnünk: a dinasztikus hatalommegosztást¹³ és a realpolitikát.¹⁴ Míg a magyar és cseh korona megszerzését illetően a szabad királyválasz-

⁷ A kifejezés használatához: NOWAKOWSKA 2007, 30–31. –Egyes írásokban irrécáisan magas, százezres vagy nagyobb lengyel haderőről tesznek kijelentést. A kutatás jelenlegi állása szerint 25–27 ezer főt foglalt magába a Jagelló-kori magyar haderő; ennél nagyobb sereget Velence, Franciaország és a Német-római Császárság sem tudott kiállítani, vö. B. SZABÓ 2011, 84–85; RÁZSÓ 1990, 86.) A köznemesség tömeges hadba hívása Lengyelországban 50 ezer, Litvániában 28 ezer férfi mozgósításával járt volna. A 16. századi lengyel–litván haderő átlagos háborús száma 20 ezer fő volt; a korszak legnagyobb, 1581-ben felállított kontingensét 22 ezer lengyel és 5 ezer litván alkotta. Lásd KUPISZ 2012, 64., 67–68. Az 1621-es chocimi/khotyni csatában pedig a Köztársaság (a kozákok nélkül) 25 ezer fegyverest vetett be: FROST 2004, 13.

⁸ SZOKOLAY 1996, 43. A tizenhárom éves háborúban (1454–1466) végzetes csapást mért a Német Lovagrendre. Keleti terjeszkedése kevésbé gyümölcsöző, az 1449-es békekötést követően Moszkóvia vette át a kezdeményezést: GIEYSZTOR 2008, 737. Jelzésértékű, hogy míg 1368-ban a litvánok ostromolták Moszkvát (vö. SZKRINNYIKOV 1997, 13.), addig az 1480-as évekre utóbbi irányítása alá vonta valamennyi orosz fejedelemséget és megkezdte a nagyfejedelemség elleni hadjáratait.

⁹ Lásd SASHALMI 2006, 19., 37. j.

¹⁰ A lengyel–litván állam nem keresztény csoportjairól, áttekintő jelleggel: ŚWIEBODA 2013, különösen 91–112. A vezető lengyel körök lovagrendi propagandára adott válaszához lásd PÓSÁN 2014, 146.

¹¹ Vö. ZOMBORI 2006, 223.

¹² KUBINYI 1991, 16., 36.

¹³ A szakirodalom lengyel–litván *perszónálunióról* tud, holott 1505-ig bezáróan Litvániát a mindenkorai Jagelló- király fiatalabb testvére igazgatta: TRINGLI 2003, 83. Kázmér mind a hat fiának koronát szánt; II. János hasonló észjárás alapján engedte át 1492 nyarán Litvániát Sándornak, másik öccsét, Zsigmondot Moldva uralkodójává tették volna. Ami IV. Kázmér legkisebb fiát illeti, Frigyes bitorosként futott be karriert.

¹⁴ Így a pápai diplomácia kereszties tervei kevésbé befolyásolták (Mátyás és a szultán levelezéséhez BÁRÁNY 2006, 158.; II. Pius pápa IV. Kázmérnak írott 1464-es leveléhez SRODECKI 2013, 157.), Mátyás megsegítését Ulászló cseh királyi címének elismeréséhez és a lovagrenddel kötött szövetség felbontásához kötötte: MÁTYÁS 2008, 236., 237.; PÓSÁN 2009, 443–444. A lengyel vezetőréteg a moldvai Kília és Belgorod 1484-es elestével és a Krími Kánság oszmán érdekszférába jutásával revidálja álláspontját (IVANICS 1994, 20.). –Érdemes idézni Jan Ostorrog szónoklatát (HOPP 1992, 35.; valójában a Moszkvai Nagyfejedelemséget tekintette főellenségnek, vö. SRODECKI 2013, 144.). Kázmér nagyobb rugalmasságról tett tanúbizonyságot, mint a huszitizmussal hadakozó Oleśnicki; egyedül az oszmánokkal kötött „örök béke” volt

tás hívének mutatkozott, hazájában uralma örökletessé tétele érdekében szállt síkra.¹⁵ Kázmér és Mátyás viszonya ellentmondásos: királyunk a lengyel uralkodóházból kérésre házastársat,¹⁶ ám Kázmértól s annak Habsburg feleségétől elutasító választ kapott.¹⁷ Az 1470-es években komolyabb krízissel járt a Jagellók fellépése, mint a trónigényét mindvégig fenntartó Frigyes vagy az országot dúló oszmánok: elegendő Kázmér királyfi támadására, Ulászló cseh királlyá választására (1471) és a Szilézia elleni lengyel–cseh felvonulásra (1474) utalnunk. Válaszul a magyar király Krakkó nemzetközi elszigetelésére tett kísérletet.¹⁸ A lengyel udvar álláspontját Długosz mondja ki; szerinte Mátyás ellenzői a török behívását is elfogadhatóbbnak tartották az ő uralmánál.¹⁹

*

A lengyel hadtörténetírást némi aránytalanság jellemzi: míg a lovagrendi háborúk és a vélt vagy valós német fenyegetés a historiográfia központi motívumának számít, a 15. századi Lengyelország déli határain zajló harcok értékelése másodlagos volt.²⁰ Mivel minden szomszédjával interakcióba lépett, azok hatottak a hadszervezetére. Magyar és lengyel földön hasonló változások zajlottak: a nyugati és steppei hadviselés tulajdonjegyét is felmutató hadszervezet a késő középkor során a huszita harcmodor egyes elemeivel egészült ki,²¹ ezáltal lehetőség nyílik a komparatvizitikai megközelítésekre.²² IV.

morális szempontból kifogásolható, de a 16. századtól ez is áthidalhatóvá vált (CZAMAŃSKA 2004, 91–101.).

¹⁵ Litvániában egyértelmű sikerrel, míg Lengyelország Jagellók vezette választókirályság maradt egészen 1572-ig. A lengyel realpolitika, mint Öreg Zsigmond 1526-os jelöltsége a Szapolyai-Jagelló kapcsolatok megítélésekor kulcsfontosságú.

¹⁶ E. KOVÁCS 2002, 230.

¹⁷ BRZEZIŃSKA 1999, 190. Habsburg Erzsébet másik döntése is történelemalakító tényező: János Albertet tekintette a legkedvesebb fiának (FROST 2015, 280.; DUCZMAL 1996, 206.), őt preferálta a magyar trón betöltése kapcsán, de az 1492-es lengyelországi királyválasztáskor is. Vannak, akik a Habsburg-hercegnő befolyását toposznak tartják, de erre terjedelmi okok miatt nem térhetünk ki.

¹⁸ Figyelmet érdemlő, hogy IV. Sixtus pápa IV. Kázmért, Ulászlót és párthíveiket kiközösítéssel sújtotta, vö. KROFTA 1936, 108. Az erlandi püspökséggel és a Német Lovagrenddel kötött szövetséghez KUBINYI 2005, 255. Mátyás és III. Iván moszkvai nagyfejedelem Kázmér elleni szövetségéhez: MÁRKI 1893, 557.

¹⁹ Az 1471-es összeesküvéstről így ír: amennyiben Mátyás „*vonakodna így cselekedni [azaz lemondani Kázmér királyfi javára – P. K.], azzal fenyegetőztek, hogy hogy inkább a barbár törökhöz fognak segítségért folyamodni, semmint hogy a királyságát erőszakkal megszerző bectelen és kegyetlen zsarnok királyuknak engedelmeskedjenek.*” CSUKOVITS 2008, 102.; vö. HOUSLEY 2012, 42. A lengyel történetírás Mátyás-képéhez BACZKOWSKI 2008, 41–42. A király hatalomgyakorlásához: NEHRING 2008, 486. –A magyar és lengyel rendi ideológia hasonló vonásai, a mintakövetés viták tárgyát képezik: BACZKOWSKI 2012, 145–158. Az un. központosított monarchia koncepciójához: SZÉKELY 2003, 427–428. Az elképzelés kritikája: BAK 2008, 20.

²⁰ Könyvcímében is hangsúlyozza ezt: PLEWCZYŃSKI 2002.

²¹ Ismeretes, hogy 1462-ben Mátyás zsoldjába fogadta a Felföldet pusztító „testvéreket”, Giskra katonáit, de azok etnicitása máig kérdéseket vet fel. Korábban Komorowski Pétert cseh vezérként tartották számon, holott a szakirodalom lengyelnek tekinti őt, legújabban NEUMANN 2014, 388–389.

Kázmér korában a nehézlovasságot tartjuk a lengyel haderő ütőképesebb részének, a könnyűlovasság jelentősége a 15–16. század fordulóján nőtt meg.²³ A nehézlovasság nem csak a korban általános taktika miatt válhatott a haderő gerincévé, a különféle vértetek nagyszámú előállítására is ilyen irányba hathatott, megfelelő számban álltak rendelkezésre hadilovak is.²⁴ Többen a támadást vélik a nehézlovasság feladatának,²⁵ jóllehet vár- és városvédelem²⁶ céljából is használták. A lovasság típusait nem csupán a felszerelésük alapján különböztetjük meg, hanem harctéri alkalmazásuk szerint is.²⁷ A nyugaton sikeres taktika alulmaradhatott a kelet-európai hadszíntereken, ahol a 18. századig a lovasság nagyobb szerepe volt jellemző.²⁸ János Albert seregében *nem* találunk huszárokat: első csapatuk 1503-ban alakult meg lengyel földön,²⁹ majd néhány 16. századi forrás támasztja alá jelenlétüket.³⁰

Többen vallják, miszerint a lengyel haderő főként lovas katonákból állt,³¹ míg a többi fegyvernemhez külföldi zsoldosok tartoztak.³² Ezzel szemben a számszeríjat előny-

²² Közös kelet-közép-európai harci kultúrával számol B. SZABÓ 2013, 967–970. A lengyel és magyar haderő között nem vonhatunk egyértelmű párhuzamot. A lovagi hadakozás (a kifejezés használatához GLOSEK 2003, 16–17.) kapcsán leggyakrabban az 1241-es legnicai csatára szokás hivatkozni (vö. JACKSON 2005, 70.), azonban a nehézlovasság térnyerése időben elhúzódó folyamat lehetett. A korai lengyel állam nyugati konfliktusaiban gyalogosakat vetett be, míg az érett és késő középkorban lényeges regionális eltérések tapasztalhatók (a lengyel haderő más képet mutatott Sziléziában, mint Mazóviában). A 15. századon belül több hadügyi változás is lejátszódhatott: ilyen lehetett, ahogy a csehek visszatértek a nehézlovassághoz (PÁLOSFALVI 2005, 16.).

²³ BOROSY 2010, 27.

²⁴ A középkori hadilovákhoz VESZPRÉMY 2005, 803–816. Egyes 16. század eleji velencei követjelentések szerint a Lengyel Királyság 50 ezer hadra mozgósítható lovassal bírt, B. SZABÓ 2013, 967.

²⁵ Gyalókay Jenő és Szurmay Sándor véleményét idézi B. SZABÓ 2005, 592–593. A csapatnem csatadöntő szerepéhez lásd BONFINI 1995, 915.

²⁶ Szapolyai István nehézlovasokat rendelt Bártfa védelmére, de 1491 őszén takarmányhiány miatt kivonta őket, a gyalogságra hagyva a védelmet. BARTFA 1910, No. 2991., SZAPOLYAI 2012, No. 213.

²⁷ NÉGYESI 2000, 375–378.; HIDÁN 2000, 7–20. –Narratív források alapján nehéz megítélni a nehéz- vagy könnyű fegyverzet kérdését, akárcsak egy-egy csapatnem döntő jellegét. A kora újkoros oszmán történetírók például tényellenesen páncélos lovagokként láttatták a magyarokat, vö. DOBROVITS 2013, 365.

²⁸ FROST 2000, 18.; B. SZABÓ 2004, 127–129. Ennek keretében értelmezhető a magyar könnyűlovasság lengyel fegyvernemre gyakorolt hatása. A keleti ellenfelekkel való harc ugyan szükségessé tett némi alkalmazkodást, az orosz és tatár háborúkat főképp Litvánia vívta, az oszmánokkal pedig Krakko csak időlegesen tűzött össze.

²⁹ BRZEZINSKI 2006, 6. Újabb B. Szabó János hívta fel a figyelmet az etnicitás fontosságára, a mintakövetés nehézségeire: célszerűbb volt külföldi csapatokat igénybe venni, mint a hazai katonákat és átfegyverezni, vö. B. SZABÓ 2008, 147–148. A rác könnyűlovasok hazai jelenlétéhez uo. 145., 75. j.

³⁰ Cuspinianus 1515-ből való naplóbejegyzését lásd KULCSÁR 2006, 142.

³¹ Egy példa Báthory István erdélyi fejedelem korából: SZÁDECZKY 1931, 8.

³² A gyalogoscsapatok (*mla*) felszerelését, a tűzfegyverek elterjedését kvantitatív adatokkal jellemezhetjük. Hazánkban kevés zsoldosjegyzéket ismerünk, vö. NÓGRÁDY 2008.

ben részesítő³³ gyalogság és a tüzérség megléte, jelentősége minden vitán felül áll. A híres 16. századi hadvezér, Tarnowski hetman a gyalogságban látta az oszmán támadások ellenszerét;³⁴ ekkoriban már általánosan használták a gyalogosok körében a tűzfegyvereket.³⁵ A szekérvár-taktikához, a gyalogcsapatok részvételéhez az 1520-as évekből találunk adatokat.³⁶ A korábbi ostromtechnikák mellett a 14. század végétől alkalmazták az új fegyvernemet, a tüzérséget,³⁷ külön terminológia alakult a különböző lőfegyvertípusok megnevezésére.³⁸ A lengyel hadsereg harmada volt gyalogos, zömét a nehéz- és könnyűlovasság képezte.³⁹ A zsoldoscsapatok alkalmazásáról megoszlanak a vélemények;⁴⁰ a 15–16. században magyar és lengyel földön hasonló hadügyi változások figyelhetők meg, bár katonai katasztrófa hiányában a lengyel hadszervezet kevésbé alakult át, mint a magyar. Nemzetközi analógiák alapján nem igazolhatók a százezres lengyel haderőről szóló adatok, a nemesi köztársaság 16. századi fénykorában sem állított ki 30 ezernél több katonát.⁴¹

³³ Mátyás szálfegyverek nélküli, főként számszerűen felszerelt gyalogságot vetett be, NÓGRÁDY 2008, 196., 200. Az 1470-es évekbeli lengyel gyalogság hasonló módon épült fel, 1/6-a pajzsos volt, zöme számszerűen felszerelt lövész, vö. GRABARCZYK 2012, 53.

³⁴ SEBŐK 2001, 80–81.; idézi B. SZABÓ 2005, 622.

³⁵ A fennmaradt várleltárak alapján kérdőjeles a tűzfegyverek nagyszámú elterjedése, vö. HORVÁTH 2013, 297.

³⁶ A mohácsi csata előtt készült haditervekhez KUBINYI 2007, 192. A Szapolyai Jánost támogató lengyel erők összetételéhez: *multos Polonos pedites; Poloni equites et pedites duo millia; Polonos pedites, et equites Polonos cum vexillis suis*. SZERÉMI 1857, 181., 208., 216.

³⁷ A 14. században megjelenő lövegekkel egy időben használtak hagyományos távolsági fegyvereket is. Jan Długosz szerint 1389-ben a litvánok bombardákkal, ballistákkal erősítették meg vilnusi várukat, vö. PURTON 2010, 159. A történetírás legkorábban 1383-hoz, a Lajos halálát követő belviszályhoz kötötte a tüzérség feltűnését, NOWAK 1981, 155. Magyarországhoz hasonlóan az ágyúgyártás színhelyei a városok voltak, János Albert tüzérségéhez lásd SZÉKELY 2003, 445. A források említést tesznek a Kassa 1490–1491-es ostroma során keletkezett, ágyú okozta károkról: ZSAICH 1904, 170–171; WICK 1936, 35–37. A védők egy kitorés során több lengyel ágyút is zsákmányolhattak: ISTVÁNNFFY 2001, 49.

³⁸ Az ágyúkat ürméretük, az ágyúcső hossza és a felhasználás módja alapján csoportosították. Szapolyai István 1491. december 10-i keltezéssel írt levelében (BÁRTFA 1910, No. 2998.; SZAPOLYAI 2012, No. 214.) három típust említ: *bombardákat*, *tarackokat*, valamint a *busfnicákat*.

³⁹ B. SZABÓ 2013, 969., 27. j. Mátyás seregén belül hasonló arányokat állapít meg KUBINYI 2008, 32.

⁴⁰ Érdekes kérdés a nikápolyi csatában részt vett francia lovagok gyalogharca; míg Thuróczy ezt vélte alapvető harcmodoruknak, Schönherr szerint a török sáncok miatt szálltak le lovaikról, vö. THURÓCZY 1957, 83.; 193., 32. j. Vitatott, hogy nehézlovasság miként reagált a tűzfegyverek és professzionális zsoldosok megjelenésére. I. Miksa századvégi seregében a nemesek többször lovaikról leszállva vezették a csapataikat, sőt a hivatásos katonák által meghatározott hadviselés elmosta a különbségeket, vö. SILVER 2002, 78–79.

⁴¹ Túlzás, hogy 1474-ben 60 ezer ember (ESCHENLOER 2003, 946.) ostromolta Boroszlót. Az 1410-es grünwaldi csatában részt vett lengyel–litván sereget többnyire 30 ezer főre teszik, de 16 ezres becslések is léteznek: JUCÁS 2009, 57–58. –Az 1454-es statútum a tartományi gyűléssé váló *sejmiké* hatáskörébe sorolta a csapatok kiállítását, vö. BARTA 2001, 294. Külföldi hadjáratokon a nemesi felkelés és vajdasági csapatok helyett képzetesebb zsoldosokra támaszkodtak. IV. Kázmér uralkodásakor a Lengyel Királyság területén 20–25 ezres sereggel számolhatunk, de csak a fele vett részt külföldi expedíciókban. Jakub Kobyłański az 1435-ös vilkomiri csatában 12 000 katonának parancsolhatott, vö. HALECKI 1919, 320. Kázmér királyfi 1471-ben 12–15 ezer zsoldost

A konfliktus háttere az 1479-es békekötés, illetve az 1490 februárjában megkötött lengyel–magyar egyezmény⁴² okafogyottá válása lehetett. Csakis egy biztosan uralkodó magyar király rendezhette a lengyel és cseh szomszédal való viszonyt. A Jagelló-fivérek összecsapását, a kortársak értelmezésében lengyel–magyar háborút Ulászló és öccse egyidejű trónigénye váltotta ki. A Magyar Királyság báróiból és prelátusaiból álló tanács május 17-ére, Rákos mezejére helyezte a királyválasztó országgyűlést. A királyfi már áprilisban bejelentette trónigényét.⁴³ (A krakkói udvar aktivitása mellett kimutatható egy alacsonyabb szintű diplomácia is.⁴⁴ Az ismert tényanyag alapján hipotézisként kezelen-dő, mindenesetre Bonfini kijelentésével egybevág, hogy a lengyel uralkodó kezdetben nem tisztázta, melyik fiát jelöli.) IV. Kázmértól kapott csapataival 1490 júliusában a lengyel zálogban lévő szepességi⁴⁵ Lubló környékén állomásozott.⁴⁶ A Dunajec és a Poprád völgyében, majd a Tarca és a Hernád mentén vonulva (Ólubló–Kisszeben–Eperjes–Kassa útvonal) igyekezett részt venni az királyválasztáson.⁴⁷ (A védelmüket tervezgető, magyar kézen lévő szepesi városok ekkor még elkerülték az ostromot.) Innen a Sajó mentén és az Ipoly bal partján haladt tovább nyugatra, a királyi székhely felé.⁴⁸ Igyekezett hiábavaló volt: augusztus 8-án ért Pest előterébe,⁴⁹ ugyanakkor a köz-felkiáltással (*acclamatio*) való megválasztása kudarcba fulladt,⁵⁰ míg ostromeszközök hiá-nyában⁵¹ a királyi székhelyek elleni komolyabb hadműveletre nem vállalkozhatott.⁵²

vetett be: B. SZABÓ 2011, 40.; HADTÖRTÉNET I. 120. Bonfini nyolcezerre teszi János Albert 1490–1492-ben bevetett hadseregének összlétszámát: BONFINI 1995, 925. Az obertyni csatában közel hatezer lengyel győzte le a nagyobb moldvai sereget, vö. DAVIES 2005, 115. Újlaki Lőrinc ellen tízezer királyi sereg vonult: FEDELES 2012, 65.

⁴² KUBINYI 1991, 11.

⁴³ Hunyadi Mátyás 1490. április 6-án hunyt el a bécsi Burgban, vö. HORVÁTH 2011, 131. – Szapolyai István április 21-én kelt levelében arra figyelmezteti Bártfa lakosait, ne engedjék, hogy „*stipendarii vel aliquae extraneae gentes*” erődöket emeljenek, vö. SZAPOLYAI 2012, No.178. –Mikołaj Stadnicki belzi vajda (*palatinus*) 1490. április 20-án a következőket írta Bártfa városának: „*Nobis vestre famositates significant, quia in parva distancia a Cracovia moram pronunc habemus et etiam regia maestas his temporibus cottidie speratur esse venturus Cracovie et constituetur unacum filius suis.*” Lásd DP III. 155., No. 487. –Krakkó válaszában gyorsaságát, egyúttal a korabeli hírterjedést III. Frigyes és I. Miksa egykorú reakciója alapján is felvázolhatjuk: RADEK 2014, 108.

⁴⁴ A levelek küldői között található sztarosztza, kasztellán és porkoláb is. A panaszok nem különböznek a Mátyás uralma alatti határvillongásoktól, egyes utazók, kereskedők kifosztásától.

⁴⁵ Piotr Kmita z Włódnicy (1442–1505) szandeci és szepesi sztarosztza, későbbi nagymarsall 1491 januárjában „*ex castris nostris circa Caschouiam*” címezte Bártfába leveleit, vö. DP III. No. 494., 495., 497.

⁴⁶ NEUMANN 2012, 94.

⁴⁷ Létezik a lengyel szakirodalomnak olyan vonulata is, mely a trónkövető motivációit és stratégiáját alapvetően félreérti: LABUDA 2005, 115.

⁴⁸ PAPÉE 1904, 261. Július 4-én Tarkó (Kamenica) szomszédságában, július 21-én Szentandrás (a mai Hernádszentandrás) mellett, július 23-án Szikszó alatt találjuk a herceget.

⁴⁹ KUBINYI 1991, 27. Kérdés, hogy a herceg tervbe vette-e Visegrád elfoglalását, vagy csak a történetírók tulajdonítják neki ezen szándékot. –Nem tisztázott Aragóniai Beatrix motivációja sem, vö. BONFINI V/I/10.; ÓVÁRY 1890, No. 649.

⁵⁰ Pontos címéhez lásd BAK 1973, 62.; vö. PAPÉE 1936, 22., 41.

⁵¹ Vö. TUBERO 1994, 125.

Későbbi vonulásával kapcsolatban napjainkig találni fehér foltokat.⁵³ Ugyanakkor Ulászló cseh zsoldoseregének zöme még Székesfehérvár elestekor is Pozsony környékén állomásozott,⁵⁴ a cseh király magyarországi pozíciója az aktuális erőviszonyokon, a főurak, főpapok és 1490 kritikus nyarán nem kevésbé Beatrix támogatásán nyugodott. Emiatt a herceg nem vádolható késedelemmel, sikertelensége nem csak hadügyi tényezőkön múlt, hanem a magyar elitcsoportok ismert vagy feltáratlan döntési mechanizmusain.

János Albert Ulászló királlyá választása után arra kényszerült, hogy visszahúzódjon és taktikát váltson. A célja már nem Buda vagy Visegrád lerohanása volt, hanem előbb az Alföld északi peremén végigvonulva az északkeleti ország részben igyekezett kiépíteni hatalmi bázisát.⁵⁵ Hatalma alá vonta Sároost, Kísszebent és Eperjest, majd Bártfát és a Felföld határszéli várait mellőzve Kassát vette ostrom alá,⁵⁶ kisebb alakulatait pedig portyázásra küldte.⁵⁷ (Az irodalomban meglepően kevés helyen találkozhatunk a herceg egri kitérőjével: mindenesetre a trónkövetelő már Pesttől távolodva, útban északkelet felé dűlta fel Egert és a környező vidéket. Tévesnek tartjuk azt az információt, miszerint szeptemberben foglalta el Egert, hiszen a hónap első felében Szerencs és Tokaj környékén táborozott.⁵⁸)

János Albert támadására válaszolva a király Gersei Pethő Jánost nevezte ki a „felső részek főkapitányának.” A Zala vármegyében birtokos ajtónállómester⁵⁹ tisztázatlan hatáskörrel, vélhetően seregek nélkül végezte feladatát – majd 1490–1491 fordulójától az Ausztriából visszatért Szapolyai István⁶⁰ vette át a hatáskörét.⁶¹ Utóbbi megféleml

⁵² Ellenvetésül megemlíthetnénk, hogy a várostromokban nem jártas litvánok 1382-ben bevették Halics várát (SÜTTŐ 2003, 37–40.), azonban a tűzértség és várépítéset változása miatt a párhuzamot figyelmen kívül hagyjuk.

⁵³ Ahogy Miksa esetében a jellemző narratív megoldás Fehérvár elfoglalásának kiemelése. – Ritkán leljük nyomát a logisztikai vagy stratégiai látószögnek, netán gazdasági szempontoknak, amilyen a hadvonulás és a *felső-magyarországi borít* kapcsolata lehetett. Bonfini szerint Albert kétezer hordó bort Lengyelországba hurcolt, vö. KULCSÁR 1977, 213. A lengyel borfogyasztásához NALEWAJEK 2011, 68., 177. j. A 16. század közepe előtt Hegyalja még nem a későbbi bortermelésben élenjáró terület, így elképzelhetőnek tartjuk, hogy János Albert csapatai a borsodi és hevesi borvidéken is tevékenykedhettek, vagy a Magyarország középső területeiről Bártfáig szállított bort foglalhatták le (a főbb borvidékekhez lásd CARTER 1987, 548.).

⁵⁴ TÓTH 1925, 311; ÓVÁRY 1890, No. 624.

⁵⁵ Kubinyi András feltételezte, hogy a királyfi Mezőtúrnál átkelt a Tiszán, hogy összeköttetésbe lépjen az erdélyi vajdával (KUBINYI 1991, 34.), azonban Neumann Tibor újabban vitatta az okleveles adat Alberttel való kapcsolatát. Vö. NEUMANN 2009. 90., 41. j. Az eredeti oklevélszám: DL 56257. Egy délkeleti hadmozdulat az erdélyi vajda szembenállása miatt lett volna értelmetlen, HORVÁTH 2006. 323. –Valószínű, hogy északra húzódásával a lengyel háttországgal akarta helyreállítani a kapcsolatot – csakis onnan kaphatott utánpótlást, embereket és tűzértséget is. Kubinyi élelemhiánnyal magyarázta a visszafordulását: KUBINYI 1991, 27.

⁵⁶ BEATRIX 1914, CLVI, No. 226.

⁵⁷ KUBINYI 1991, 35.

⁵⁸ A legújabb álláspont: NEUMANN 2012, 94–95. Hibás dátummal: TUTKÓ 1861, 80.; KRONOLÓGIA I. 319.

⁵⁹ CSÍZI 2012, 46.

⁶⁰ A kortársak és a későbbi történétírók szemében az Alsó-Ausztriát kormányzó Szapolyai István (†1499) megítélése egyértelműen negatív volt, a vádak képtelen sora Bécs feladásától

helyismerettel bírt és szepesi grófként érdekelt volt a védekezésben, már az 1460-as években ő irányította a Felföld egyes részeit megszállás alatt tartó csehek elleni harcokat.⁶² Ami a motivációit illeti, Filipec János váradi püspök azáltal szervezte be Ulászló táborába, hogy Lubló és Podolin várakat és az elzalogosított tizenhárom szepesi várost ígérte neki.⁶³

Több tényezőnek köszönhető, hogy Kassa október eleje óta tartó ostroma sikertelen volt. A lengyel katonák Kassa környéki pusztítása⁶⁴ a János Alberttel szembeni ellen-szenvet növelte. A legfontosabb ok mégis a magyar hadsereg téli felvonulása volt: II. Ulászló és a királyi tanács 1491. január 12-én az egyforintos rendkívüli adó újbóli kivetéséről döntött, majd a rendelkezésre álló katonai erő jórészét az északi fronton vetette be.⁶⁵ Ulászló Budán, majd Egerben gyülekező hadai legkésőbb február 14-től közelítették meg a Kassa alatt táborozó lengyel sereget.⁶⁶ Mivel a magyar haderő nagyobb összecsapás nélkül ért el rövid időn belül fegyvernyugvást, Kubinyi András nagy szerepet tulajdonít ezen „impozáns méretű”⁶⁷ felvonulásnak. Mégis joggal vitatható, hogy Ulászló *egy hónap alatt*,⁶⁸ ráadásul *télen* jókora sereget tudott volna felállítani és a harctérre küldeni. Valószínű, hogy továbbra is Szapolyai István fegyveresei és az észak-magyarországi bandériumok tették ki a haderő jelentős részét. Míg a lengyel trónkövetelő seregének összlétszáma elérhette, sőt meghaladhatta a tízezer főt, addig Bonfini 11 ezer fős királyi haddal számolt, melyhez Kassa alatt csatlakozott Szapolyai öt ezer fős serege.⁶⁹

A február 20-án elfogadott békének megfelelően a herceg megtarthatta Eperjest és Kisszebent, valamint éves díjban részesült, míg II. Ulászló át nem enged számára egyes sziléziai hercegségeket; Głogów/Glogau urának és Szilézia *supremus dux*-ának címezhet

gyávaságának hangoztatásán át Hunyadi Mátyásnak – a történettudomány mérvadó képviselői által elutasított – meggyilkolásáig ívelt.

⁶¹ NEUMANN 2008, 331.

⁶² A tényleges főkapitány akkortájt bátyja, Szapolyai Imre volt. A főkapitányság jelképes cím lehetett: a fivérek tartózkodási helye alapján eldönthető, hogy István irányította a hadműveletet, vö. HORVÁTH 2003, 941.

⁶³ KUBINYI 1991, 49. Lásd még: FRAKNÓI 1885, 16–17.

⁶⁴ Egy 1886-ban, a kassai dóm felújítása során előkerült okmány szerint az ostromló lengyelek felégették a külvárosokat, kivágták a gyümölcsfákat és a helybeli ispotályt sem kímélték. WICK 1936, 38., 1. j.

⁶⁵ 1491. január 9-ére keltezéssel Beatrix királyné familiárisa, Balassa Ferenc a királlyal együtt a lengyelek ellen készül. BALASSA 1990, No. 161.

⁶⁶ NEUMANN 2009, 98.

⁶⁷ KUBINYI 1991, 35. A szerző okleveles forrásokat is fölhoz, azonban érvelése kritikával kezelendő. Szerinte a Nándorfehérvár védelmére mozgósított csapatokat (!) küldték Albert ellen (vö. KUBINYI 1991, 52.), valójában az 1491. január 6-án, Budán kiállított oklevél a Bodrog vármezei kontingenshez tartozó Várdai Aladárra és Miklósrá („Nicolaus et Aladarius de Warda”) vonatkozik: DL 82030.

⁶⁸ Forrásaink vannak arra nézve, hogy a januárban kivetett adót még 1491. áprilisában is szedték, vö. BÁRTEFA 1910, No. 2911.

⁶⁹ A létszámadatokhoz lásd NEUMANN 2016, 383., 384.

magát, cserébe 6000 katonával kellett volna támogatnia a Miksa elleni háborút.⁷⁰ A kaszai béke további következménye volt a János Albert híveinek biztosított amnesztia⁷¹ és az északi irányú kereskedelem biztosítása is. Egyértelmű sikerként 1491-ben megszerezte a glogoviai hercegséget,⁷² mely 1499-től öccse, Zsigmond herceg jussa lett, hasonlóan Opaviához és Alsó-Lausitzhoz.⁷³

*

Érdeemes röviden kitérnünk a trónkövetelő bázisára, hisz a szakirodalom két csoportot (a török elleni harcot politikájá sarokkövének tekintő, a kikiáltásért felelős köznemesseget⁷⁴ és egy „katonai pártot”⁷⁵) szerepeltet a királyfi támogatói között. Elterjedt az a nézet, hogy „a »katonák« – Báthori István és Miklós, Rozgonyi János,⁷⁶ Perényi Imre, Magyar Balázs, vagyis Mátyás legkiválóbb hadvezérei – az ő oldalára szegődtek.”⁷⁷ Közöttük találjuk a legtöbb várat birtokló főúri családok közül kettőt is,⁷⁸ jöllehet a fenti névsor nem mindenben áll a történeti hűség talaján. Így Tuberon kívül más forrásadat nem áll rendelkezésre, mely szerint az erdélyi vajda a *lengyel megoldás* képviselője vagy vezére lett volna.⁷⁹ Neumann Tibor úgy tartja, hogy a nemesek legtöbbször kényszerből, birtokait és jobbágyait védve csatlakozott János Alberthez.⁸⁰ Ez nem zárja ki, hogy egyes főúri családok akár előnyre is szert tehettek a csatlakozásból; egyrészt a főúri familiák bonyolult birtokpercket folytattak, másrészt Mátyás uralkodásának kárvallottjai sem voltak kevesen.⁸¹ Az sem volt ritka, hogy egy nagyúri család pártállása megoszlott.⁸²

⁷⁰ FRAKNÓI 2005, 119.; TUTKÓ 1861, 81.; PAPÉE 1936, 23.; UÓ 1950, 254. Egy másik variáció szerint a János Albert 6000 lovas ajánlott fel a törökök elleni küzdelem céljára, vö. ÓVÁRY 1890, No. 641.

⁷¹ Visszatérő fordulat okleveleinkben a király és a herceg közötti egyetértés: SZABOLCS 2003, No. 687. II. Ulászló 1491. március elején hirdetett közkegyelmet: NEUMANN 2012, 100. Ugyanakkor a trónkövetelőhöz csatlakozott személyeknek biztosított bűnfeledés nem tükrözte a király erélytelenségét, hiszen Mátyás 1459-ben a III. Frigyes oldalára állt, 1471-ben a Kázmér királyfihoz pártolt uraknak biztosított amnesztiát.

⁷² Vö. CP CCCXXV.

⁷³ Legújabbban: RÁBAI 2014, 11.

⁷⁴ Lásd TRINGLI 2003, 121.

⁷⁵ A kifejezéshez NEUMANN 2009, 90.

⁷⁶ Valójában Rozgonyi István állott az oldalára, vö. NEUMANN 2012, 95.

⁷⁷ KULCSÁR 1981, 48.

⁷⁸ Egy 1472-es milánói követjelentés számadataihoz: E. KOVÁCS 2005, 423. Kérdés, hogy mit nyert János Albert két család támogatásával? A Rozgonyiak Zsigmond halálát követően kikerültek a legmagasabb körökből, majd Mátyás uralkodása idején részben visszanyerték súlyukat. A Perényiek ellen vezetett hadjárat és az azt követő várelvételek azonban érzékenyen érintették a terebesi ág pozícióját.

⁷⁹ TUBERO 1994, 75. NEUMANN 2009, 90.; HORVÁTH 2012, 94–96. Megkérdőjelezhető, hogy az erdélyi vajda hívta be Albertet. Úgy vélték, hogy 1490 júniusában a lengyel királyhoz küldött levelet (BÁRTFA 1910, NO. 2800.), azonban a kutatás joggal irányította a figyelmet a kérdéses regesta megtévesztő jellegére (NEUMANN 2009, 43. j). Fivérért, Báthory Miklós váci püspököt szintén a lengyel párthoz kötik: KUBINYI 2007a, 26.

⁸⁰ NEUMANN 2012, 97.

⁸¹ Két águk, vagyis a későbbi nádor Imre és a bárói ágba sorolt János is letette a hűségesküt János Albertnek, lásd TRINGLI 1992, 189–190. Ugyan János Beatrix ajtónállómesterének, majd Ulászló párthívének számított – ennek megfelelően a királyné a Corvin-párti Rozsalyi Kun Jakab

Felmerült, hogy a trónkövetelő hatalomra jutása az északi kereskedelmet kézben tartó szepesi városok⁸³ lehetőségeinek korlátozásával járt volna,⁸⁴ erre rácafolni látszik Eperjes lengyel uralom alatti magatartása,⁸⁵ melyet János Albert 1490 szeptember vége óta székhelyeként kezelt,⁸⁶ sőt távozásakor katonái hátrahagyott fegyvereit a polgároknak adta.⁸⁷ Várospolitikai elképzeléseit egy 1493-as adománylevele mutatja, mely lehetővé tette Krakkó számára a borkereskedelem megadóztatását.⁸⁸ Tény az is, hogy a lengyel királyfi támogatói többségét előbb 1490 folyamán,⁸⁹ majd második betörésekor végérvényesen elvesztette.

A polgárháborús motívumok mellett nem a királyválasztó csoportok érdekellentétei rajzolták meg a Magyar Királyság politikai térképét, hanem három trónjelölt lépett az ország területére, majd II. Ulászló megválasztása után a másik kettő továbbra is küzdött az igazáért; magyarországi támogatóiknak nem tudtak megfelelő ellenszolgáltatást nyújtani, mg pusztításaik elidegenítően hatottak. Így János Albert Magyar Balázs halála óta nem rendelkezett komolyabb súlyú magyarországi támogatóval,⁹⁰ 1491-es tevékenysége pedig kimerült az északi országrésznek okozott kellemetlenségekben. Felső-Magyarországot a Szapolyai-birtokok dűlása⁹¹ tartotta távol, de említhetnénk a Báthori István földjeit sújtó vendettát is.⁹² Arra, hogy hogyan számolta fel vagy hagyta felmorzsolódni Míksa saját magyarországi támaszait jó példa, ahogy katonái Ozora várát birtokba vették.⁹³

*

birtokát juttatta neki, Imre csatlakozása őszintének tűnik, a lengyel hercegtől várta a Mátyás által elkobzott és Corvinnak juttatott birtokok és várak visszaszerzését.

⁸² Ezen említést érdemlő taktikára az 1471-es összeesküvés idejéből is akad példa, vö. KUBINYI 2007a, 22. A fenti magatartási általános érvényessége megkérdőjelezhető, hisz az újabb szakirodalmi érvek lapján kérdésessé vált, hogy a Rozgonyiak vagy Perényiek egy családhoz tartoztak-e, vö. NOVÁK 2014, 390.

⁸³ Lőcse és Késmárk, majd Kassa és Lőcse hosszas kereskedelmi háborúja a városok érdekellentéteiket is jelzi.

⁸⁴ KUBINYI 1991, 35.

⁸⁵ Vö. SZÉKELY 2003, 451.

⁸⁶ KUBINYI 2005, 330.

⁸⁷ GULYÁS 2014, 137.

⁸⁸ Lásd VINKLER 2013, 19., 62. j.

⁸⁹ Legjobban Perényi Imre orientációja jellemezte a lengyel párt magatartását: a határnál fogadta János Albertet, ellenben már 1490-ben Ulászló táborába állt, aki asztalnokmesterré tette. (A párthívek megjutalmazása nem egyszer névleges vagy nehezen végrehajtható volt, sokszor a helyi fegyveres erők érdekei rajzolták ki az erőviszonyokat. Példa Sztropkó várának lengyel megszállása, melyet visszafoglalását követően 1492 elején II. Ulászló, Haugwitznak adott, s csak utóbbi-tól vásárolta vissza Imre: NEUMANN 2011, 304.)

⁹⁰ Főkapitányi posztját 1490 végétől Berzéki Borsos Benedek vette át, vö. KUBINYI 1991, 34.

⁹¹ Az 1494-es lőcsei találkozót megelőzően Szapolyai István személyes biztonságát is fenyegetve érezte az immár koronás Jagellótól. BONFINI 1995, 982.

⁹² TUBERO 1994, 134.

⁹³ HÉDERVÁRY 1909, No. 337.

A fiatalabbik Jagelló 1491-en nyarán megkezdett hadművelete már csekélyebb terület-sávot érintett. Ulászló súlyosan megbetegedett, s halálhírére hallva⁹⁴ öccse érkezettnek látta az időt, hogy újból támadjon. János Albert II. Ulászló nyugati lekötöttségét kihasználva szeptember 8-án elfoglalta Sztropkót, majd sikertelen kísérletet tett Kassa és Bártfa megszerzésére.⁹⁵ A király előbb a birtokai és szepesi főispáni⁹⁶ címe miatt érintett főkapitányra, Szapolyai Istvánra bízta a védelem megszervezését (ebben Durholcz Pál szepesi kapitány⁹⁷ és Zelena Gergely huszárcapitány⁹⁸ segítette őt), majd az osztrák területen tartózkodó csapatok átcsoportosításáról döntött. A pozsonyi béke aláírását követően, 1491 november-decemberében az Ausztriából kivont cseh zsoldosokat az Északkelet- Felvidékre küldték, sőt a feladott erősségekben található hadianyagot is a hadszíntérre szállították.⁹⁹ A Haugwitz János vezette sereg, a korábban Kassára húzódtott Szapolyai és a felföldi városok katonái január 1-jén Kassa és Eperjes között¹⁰⁰ döntő vereséget mértek a hercegre.¹⁰¹ Eperjes megadását követően¹⁰² létrejöhetett a béke, mely értelmében a fiatalabb Jagelló lemondott a magyar trón iránt támasztott igényéről. IV. Kázmér halálát követően Ulászló öccsének lengyel királlyá választását segítette,¹⁰³ majd az 1494-es találkozó¹⁰⁴ jelezte viszonyuk helyreállítását.

*

A narratív forrásokon alapuló János Albert-kép árnyalásra szorul. Valóban türelmetlen, indulatos, bosszúálló természetű lett volna? Idéznünk kell a herceg honfitársainak érveit is, melyek Callimachus Experiens (Filippo Buonaccorsi) felelősségét firtatják. E szerint a törtető, intelligens s ami végképp gyanússá teszi: idegen származású vándorhumanista állt Albert lépései mögött.¹⁰⁵ A legújabb kori publikációk e téren nem különböznek túlzottan a középkori archetípusoktól: a király nem lehet rossz, csak a tanácsadói által félrevezetett. János Albertet hagyományosan jó hadvezérként tartják számon,¹⁰⁶ másrészt éles határvonalat húznak az 1497-es hadjárat előtti és utáni korszakok között, a látványos moldvai vereséget a konfrontatív törökpolitika lezáródásának tekintve.¹⁰⁷ Érdemes kitérni a herceg seregének létszámára,¹⁰⁸ összetételére: a források

⁹⁴ NEUMANN 2010, 51. j. A késő középkori információáramlást figyelembe véve nemegyszer komoly diplomáciai lépéseket váltott ki egy utóbb megalapozatlannak bizonyuló halálhír, vö. MÜLLER 2010, 218.

⁹⁵ Vö. SROKA 2016, 51.

⁹⁶ 1491-től Szapolyai volt Gömör vármegye főispánja is, lásd DL 90206. Idézi: HAVASSY 2002, 42.

⁹⁷ BÁRTFA 1910, No. 2883., No. 2805.

⁹⁸ Zelena Gergely és Keren Bálint Ugocsa megyei tevékenységéhez PERÉNYI 2008, 304–305., No. 639.

⁹⁹ NEUMANN 2011, 303–304; 305–306.

¹⁰⁰ SZÉKELY 2003, 446.; ISTVÁNFY 2001, 61. Istvánffy szerint az összecsapásra a Tarca folyó mellett került sor.

¹⁰¹ Újabbán: NEUMANN 2011, 304.

¹⁰² Ulászló 1492. január 18-án visszaállította Eperjes kiváltságait: EPERJES 1932, No. 668., 669.

¹⁰³ 1492. június 7-én hunyt el Kázmér. Albertet augusztus 27-én választották királlyá, majd szeptember 23-án koronázták meg. Vö. CHWALBA 2000, 290.

¹⁰⁴ Vö. BONFINI 1995, 982–985; DIVÉKY 1920, 371–379; HOPP 1992, 46.

¹⁰⁵ BISKUP 2001, 11.

¹⁰⁶ KUBINYI 2005, 328; NEUMANN 2010, 345.

¹⁰⁷ Vö. DABROWSKI 1926, 138–140.

hatezer és tízezer közötti létszámról szólnak, megegyeznek egy döntően lovasságból¹⁰⁹ álló sereg megjelenésében. Tubero tudósítása szerint ötszáz tatár volt a herceg hadában.¹¹⁰ Felmerült, hogy Mátyás jóval képzetebb zsoldosserege nyerte a csatát,¹¹¹ Bonfini is kitért az osztrák területekről kivont, majd János Albert ellen bevetett hétezer cseh katona¹¹² jelentőségére. Kiemelendő még a magyar könnyűlovasság szerepe, egy lengyel forrás a huszároknak tulajdonítja a trónkövetelő elfogását.¹¹³

A kétéves patthelyzet inkább volt Ulászló kompromisszumokra hajló természetével magyarázható, mint a lengyel csapatok erejével. Az északi határ védelmének megszervezése kevés figyelmet kapott, jóllehet az 1470-es évektől felizzó határvillongások¹¹⁴ a térség fontosságára figyelmeztettek. Ha az ellenálló szepességi városok¹¹⁵ és az érintett vármegyék nemesi felkelése lezárta volna a folyóvölgyeket, lelassíthatták volna a legelső támadást.¹¹⁶ Az 1491-es dunántúli ellentámadás során több példa akad mozgó háborúra, az ellenséges terület zaklatására.¹¹⁷ Az északi hadszíntér sorsát az időbeli tényező döntötte el: ami könnyen megvalósítható lett volna, komoly költségek révén, jelentős erő felvonulatásával, a nyugati hadszíntéren terület- és presztízsvesztés árán sikerült kivitelezni. Nem kevésbé mentes a tévedések alól János Albert sem: Pestig elért támadása huszárcsínynek vélhető, kapkodónak tűnő hadműveletei,¹¹⁸ majd második hadjárata felesleges kaland volt, Magyarország egyes részeinek pusztulása mellett saját seregének felmorzsolódását is előrevetítette.¹¹⁹

¹⁰⁸ TUBERO 1994, 75.

¹⁰⁹ BEATRIX 1914, No. CXXVIII. Az Ulászló és János Albert első béketárgyalása közben felmért számadatra nem építhetünk tetszőleges teóriákat, hisz a fenti segítség papíron maradt, másrészt a segédcsapatok mindig ténylegesen kisebbek a teljes katonai potenciálnál.

¹¹⁰ TUBERO 1994, 163–164. Lásd még ISTVÁNFY 2001, 48. A tatár hadak többek közt a grünewaldi csatával váltak újra közép-európai tényezővé. PÓSÁN 2011, 20. Az együttműködés gyökere a litvánok és tatárok 14. századi, lengyelek elleni közös katonai vállalkozásig vezet, vö. VÁSÁRY 2006, 23–25.

¹¹¹ Vitus Gotius szeptember 13-ai, Budán íródott levele szerint Szapolyainak háromezer lovas áll rendelkezésre, azonban ötezer szükséges a harchoz. NEUMANN 2010, 360. Másrészt takarmányhiány is nehezítette a magyar lovasság dolgát: BARTFA 1910, No. 2991.

¹¹² BONFINI 1995, 963.

¹¹³ „*Ioanes Albertus [...] in captiuitate Hussaronum uenerat...*”, CP, CCCXXV. –Hasonló példa a harcmodorra és az ellenséges vezér elfogására: GUITMAN 2014, 309–310.

¹¹⁴ KUBINYI 1991, 11.

¹¹⁵ Amint arra az öt város királyi jóváhagyás nélkül is hajlandó lett volna. KUBINYI 1991, 34.

¹¹⁶ Vö. C. TÓTH 2009, 467, 473–474.

¹¹⁷ NEUMANN 2010, 351–354.

¹¹⁸ Kubinyi András Kassa első ostromát Albert katonai tehetségének tudja be (KUBINYI 1991, 35.). Nézetünk szerint a támadással fölöslegesen kötötte le egyetlen célpontnál csapatait, sőt téli beszállásolásuk helyett a város körüli táborban tartotta őket.

¹¹⁹ További szempont lehet a szepesi városoknak adott kiváltságlevelek áttekintése, az átmeneti fennhatósághoz kötődő tisztségviselők (várapitány, sztarosza) névsorának összeállítása. Figyelembe kell venni a menleveleket és a királyként való elismerésére felszólító üzeneteket. Fel kell gyűjteni a II. Ulászló által kiállított (pl. bűnfeledést biztosító) dokumentumokat. Az események rekonstrukcióját lengyel kútfők vizsgálata hozhatja el (János Albert királyi számadáskönyvei mai napig kiadatlanok: RÁBAI 2014, 10., 11. j.). A hadi események elemzésekor figyelembe kell vennünk Ulászló propagandájának lehetséges torzításait is. Hogy a lengyel pusztítás egyes

Felhasznált források és szakirodalom

FORRÁSOK

- BALASSA 1990 *A Balassa család levéltára 1193–1526.* A MOL kiadványai, II. Budapest, 1990.
- BÁRTFA 1910 *Bártfa szabad királyi város levéltára.* Összeállította: Iványi Béla. Budapest, 1910.
- BEATRIX 1914 *Aragóniai Beatrix magyar királyné életére vonatkozó okiratok.* Közli: Berzeviczy Albert. Budapest, 1914.
- BONFINI 1995 Bonfini, Antonio: *A magyar történelem tízedei.* Ford. Kulcsár Péter. Budapest, 1995.
- CP Maciej z MIECHOWA: *Chronica Polonorum.* Graccovia, 1521.
- CHWALBA 2000 *Dzieje Polski kalendarium.* Szerk. Andrzej Chwalba. Kraków, 2000.
- CZAICH 1904 Czaich Á. Gilbert: Regesták VI. Sándor pápa korából: 1. közlemény. *Történelmi Tár* 5 (1904/2) 161–181.
- DL Magyar Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár
- DP III. *Dokumenty Polskie z archiwów królestwa Węgier*, III. Wyd. i opracował Stanisław A. Sroka. Kraków, 2003.
- DUCZMAL 1996 Duczmal, Małgorzata: *Jagiellonowie. Leksykon biograficzny.* Kraków, 1996.
- EPERJES 1932 *Eperjes szabad királyi város levéltára. 1245–1526. (Archivum liberae regiaeque civitatis Eperjes.)* Második rész. Szerk. Iványi Béla. Szeged, 1932.
- ESCHENLOER 2003 Eschenloer, Peter: *Geschichte der Stadt Breslau.* Münster, 2003.
- HÉDERVÁRY 1909 *A Héderváry-család oklevéltára.* Első kötet. Szerk.: Radvánszky Béla. Budapest, 1909.
- HORVÁTH 2011 Horváth Richárd: *Itineraria regis Matthiae Corvini et reginae Beatrias de Aragonia. 1458–[1476]–1490.* Budapest, 2011.
- ISTVÁNFFY 2001 Istvánffy Miklós *Magyarok dolgairól írt históriája* Tállyai Pál XVII. századi fordításában. I/1. 1–12. könyv. Budapest, 2001.
- KRONOLÓGIA I. *Magyarország történelmi kronológiája.* Főszerk. Benda Kálmán. I. kötet. Budapest, 1983.

esetekben toposz-szerű volt, kontrolladatként felhozhatjuk a Corvin János által 1496-ban fel-fogadott lengyel csapatról beszámoló királyi okleveleket: NEUMANN 2014, 417. –További eredményekkel szolgálhat a szlovák helytörténeti és régészeti szakirodalom bevonása.

- KULCSÁR 1977 *Humanista történetírók.* Válogatta: Kulcsár Péter. Budapest, 1977.
- KULCSÁR 2006 *Kronikáink magyarul. Történelmi források III.* Szerk.: Kulcsár Péter. Budapest, 2006.
- ÓVÁRY 1890 Óváry Lipót: *A Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottságának oklevél-másolatai. I. A Mohácsi vész előtti okiratok kivonatai.* Budapest, 1890.
- SZABOLCS 2003 C. Tóth Norbert: *Szabolcs megye hatóságának oklevelei II. (1387–1526).* Budapest–Nyíregyháza, 2003.
- SZAPOLYAI 2012 *A Szapolyai család oklevéltára I. Levelek és oklevelek (1458–1526).* Közreadja: Neumann Tibor. Budapest, 2012.
- SZERÉMI 1857 *Szerémi György II. Lajos és János királyok házi káplánja emlékirata Magyarország romlásáról 1484–1543 között.* Kiad.: Wenzel Gusztáv. Pest, 1857.
- PERÉNYI 2008 *A Perényi család levéltára. 1222–1526.* Közéteszi: Tringli István. Budapest, 2008.
- THURÓCZY 1957 Thuróczy János: *Magyar krónika.* Monumenta Hungarica, I. Budapest, 1957.
- TUBERO 1994 Tubero, Ludovicus: *Kortörténeti feljegyzések (Magyarország).* Közreadja: Blazovich László, Sz. Galántai Erzsébet. Szegedi középkortörténeti könyvtár 4. Szeged, 1994.
- UGOCSA 2006 C. Tóth Norbert: *Ugoicsa megye hatóságának oklevelei (1291–1526).* Budapest, 2006.
- SZAKIRODALOM
- BACZKOWSKY 2008 Baczkowsky, Krzysztof: Hunyadi Mátyás a lengyel történetírásban. In: *Rex invictissimus. Hadsereg és hadszervezet a Mátyás kori Magyarországon.* Szerk. VESZPRÉMY László. Budapest, 2008. 25–42.
- BACZKOWSKI 2012 Baczkowski Krzysztof: *Polska i jej sąsiedzi za Jagiellonów.* Kraków, 2012.
- BAGI 2007 Bagi Dániel: Lengyelország, 1389–1453. In: „Kelet-Európa” és a „Balkán”, 1000–1800. *Intellektuális történeti konstrukciók vagy valós történeti régiók?* Kelet-Európa és Balkán tanulmányok 4. Szerk. Sashalmi Endre. Pécs, 2007. 29–32.
- BAK 1973 Bak János: *Königtum und Stände in Ungarn im 14.–16. Jahrhundert.* Quellen und Studien zur Geschichte des Östlichen Europa. Band VI. Wiesbaden, 1973.

- BAK 2008 Bak János: Corvin Mátyás Magyarországa: egy „közép-európai” állam a modern kor küszöbén. In: *Rex invictissimus*, Szerk. Veszprémy László. Budapest, 2008. 13-24.
- BARTA 2001 Barta János: Lengyelország és Litvánia. In: *Európa az érett és a kései középkorban*. Szerk. Angi János et al. Debrecen, 2001.
- BÁRÁNY 2006 Bárány Attila: Magyarország és a kései kereszties hadjáratok. In: *Magyarország és a kereszties háborúk. Lovagrendek és emlékeik*. Szerk. Laszlovszky József. Máriabesnyő-Gödöllő, 2006. 139-165.
- BÁRÁNY 2014 Bárány, Attila Pál: La Hongrie et la guerre de Bretagne (1488–1493). In: *Történeti Tanulmányok XXII*. (2014) 38–64.
- BISKUP 2001 Biskup, Marian: Król Jan Olbracht i jego związki z Prusami Królewskimi i Toruniem. *Rocznik Toruński* 28 (2001) 9–24. 11.
- BOROSY 2010 Borosy András: *Hadakozók, keresztiesek, hadi érdemek a középkori Magyarországon. Válogatott tanulmányok*. Budapest, 2010.
- BRZEZIŃSKA 1999 Brzezińska, Anna: Female Control of Dynastic Politics in Sixteenth-century Poland. In: ... *The Man of Many Devices, who Wandered Full Many Ways...* Szerk. Nagy Balázs, Sebők Marcell. Budapest, 1999. 187-194.
- BRZEZINSKI 2006 Brzezinski, Richard: *Polish Winged Hussar 1576–1775*. Warrior Series. Oxford, 2006.
- B. SZABÓ 2004 B. Szabó János: Gondolatok a 9–10. századi magyar hadviselésről. A Krími Kánság vizsgálatának bevonása a „kalandozó” hadjáratok kutatásába. In: *Fegyveres nomádok, nomád fegyverek*. Szerk. Balogh László, Keller László. MÓK 21. Budapest, 2004. 124-138.
- B. SZABÓ 2005 B. Szabó János: A mohácsi csata és a hadügyi forradalom. 2. rész. (A magyar hadsereg a mohácsi csatában.) *Hadtörténelmi Közlemények* 118 (2005) 573–632.
- B. SZABÓ 2008 B. Szabó János: A huszárság megjelenése Magyarországon. In: *Rex invictissimus*. Szerk. Veszprémy László. Budapest, 2008. 121-152.
- B. SZABÓ 2011 B. Szabó János: *A mohácsi csata*. Budapest, 2011.
- B. SZABÓ 2013 B. Szabó János: Bethlen Gábor, az újjászervező. A kora újkori hadügyi fejlődés Kelet-Közép-Európában: az Erdélyi Fejedelemség példája a XVII. század első felében (1. rész). *Hadtörténelmi Közlemények* 126 (2013/4) 963–988.
- CARTER 1987 Carter, F. W.: Cracow's Wine Trade (Fourteenth to Eighteenth Centuries). In: *The Slavonic and East European Review*. 65 (1987/4) 537–578.

- C. TÓTH 2009 C. Tóth Norbert: Az 1395. évi lengyel betörés. A lengyel-magyar kapcsolatok egy epizódja. In: *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére*. Szerk. Neumann Tibor, Rácz György. Budapest–Piliscsaba, 2009. 447-485.
- CSÍZI 2012 Csízi István: A gersei Pethő család címerének változásai az évszázadok folyamán. *Turul* 85 (2012/2) 46–55.
- CSUKOVITS 2008 *Mátyás és a humanizmus*. Szerk.: Csukovits Enikő. Budapest 2008.
- CZAMAŃSKA 2004 Czamańska, Ilona: A lengyel–török kapcsolatok fordulópontjai a XVI. század első felében. In: *Közép-Európa barca a török ellen a 16. század első felében*. Szerk. Zombori István. Budapest, 2004. 91-101.
- DABROWSKI 1926 Dabrowski János: Lengyelország és a török veszedelem 1526 előtt. In: *Mohácsi emlékkönyv 1526*. Budapest, 1926. 125-140.
- DAVIES 2005 Davies, Norman: *God's Playground. A History of Poland*. Volume I. The Origins to 1795. Oxford, 2005.
- DIVÉKY 1920 Divéky Adorján: Újabb elmélet az 1494. évi löcsei fejedelmi kongresszusról. *Századok* 54 (1920) 371–379.
- DOBROVITS 2013 Dobrovits Mihály: Nekik Mohács kell. (A török Mohács-percepció kérdőjelei.) In: *A magyar emlékezethelyek kutatásának elméleti alapjai*. Szerk. S. Varga Pál. Debrecen, 2013. 362-366.
- E. KOVÁCS 1990 E. Kovács Péter: *Matthias Corvinus*. Budapest, 1990.
- E. KOVÁCS 2002 E. Kovács Péter: Magyarország és Nápoly politikai kapcsolatai a Mátyás-korban. In: *Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére*. Szerk.: Fodor Pál, Pálffy Géza. Budapest, 2002. 229-247.
- E. KOVÁCS 2005 E. Kovács Péter: A leggazdagabb magyarok 1472-ben. Egy követjelentés és a valóság. In: *Századok* 139 (2005) 421–428.
- FEDELES 2012 Fedeles Tamás: *A király és a lázadó herceg. Az Újlaki Lőrinc és szövetségesei elleni királyi hadjárat (1494–1495)*. Szeged, 2012.
- FRAKNÓI 1885 Fraknói Vilmos: II. Ulászló királlyá választása. *Századok* 19 (1885) 1–20., 97–115., 192–211.
- FRAKNÓI 2005 Fraknói Vilmos: *A magyar királyválasztások története. Máriabesnyő–Gödöllő*, 2005.
- FROST 2000 Frost, Robert I.: *The Northern Wars: war, state, and society in northeastern Europe, 1558–1721*. Modern Wars in Perspective. London–New York, 2000.
- FROST 2004 Frost, Robert I.: *After the Deluge: Poland-Lithuania and the Second Northern War, 1655–1660*. Cambridge, 2004.

- FROST 2015 Frost, Robert: *The Oxford History of Poland-Lithuania, Volume I. The Making of the Polish-Lithuanian Union, 1385-1569*. Oxford, 2015.
- GIEYSZTOR 2008 Gieysztor, Alexander: The kingdom of Poland and the grand duchy of Lithuania, 1370–1516. In: *The New Cambridge Medieval History*, Vol. 7., c. 1415–c. 1500. Szerk.. Christopher Allmand. Cambridge, 2008. 727-747.
- GLOSEK 2003 Glosek, Marian: Uzbrojenie rycerstwa polskiego w XV w. In: *Monarchia Jagiellonów (1399–1586)*. Szerk. Marek Derwich. Wrocław, 2003.
- GRABARCZYK 2012 Grabarczyk, Tadeusz: Firearms in the Equipment of Mercenary Troops of the Kingdom of Poland in 1471–1500. *Fasciculi Archaeologiae Historicae. Recent Research into Medieval and Post Medieval Firearms and Artillery. Fasc. XXV (2012)* 53–58.
- GUIZMAN 2014 Guizman Barnabás: Fejezetek a schmalkaldeni háború történetéből. *Világtörténet (2014/2)* 295–317.
- GULYÁS 2014 Gulyás László Szabolcs: Városfalépítés a középkori Eperjesen. In: *Falak és választóvonalak a történelemben*. Szerk. Buhály Attila. Nyíregyháza, 2014. 127-142.
- GYÁRFÁS 1883 Gyárfás István: *A jász-kunok története. 1301–1542-ig*, III. k. Szolnok, 1883.
- HALECKI 1919 Halecki, Oskar: *Dzieje Unii Jagiellońskiej*. Tom. I. Kraków, 1919.
- HAVASSY 2002 Havassy Péter: Gömör vármegye képkori fő- és alispánjai. In: *Írott és tárgyi emlékeink kutatója. Emlékkönyv Bánkúti Imre 75. születésnapjára*. Szerk. Mészáros Kálmán. Budapest, 2002. 31-52.
- HIDÁN 2000 Hidán Csaba: Mit jelent a könnyű-, és mit jelent a nehézlovas? Terminológiai problémák az „eurázsiai nomád” lovasággal kapcsolatban. *Társadalom és honvédelem* 4 (2000) 7–20.
- HOPP 1992 Hopp Lajos: *Az „antemurale” és „conformitas” humanista eszméje a magyar-lengyel hagyományban*. (Humanizmus és reformáció 9.) Budapest, 1992.
- HORVÁTH 2003 Horváth Richárd: A Felső Részek kapitánysága a Mátyás-korban. *Századok* 137 (2003) 929–954.
- HORVÁTH 2012 Horváth Richárd, Neumann Tibor: *Ecse di Batori István. Egy katonabáró életpályája 1458–1493*. Budapest, 2012.
- HORVÁTH 2013 Horváth Richárd: Egy végvári leltár a Mátyás-kor végéről. (Forrásközlemény) In: *„A hadtáp volt maga a fegyver.” Tanulmányok*

- nyok a középkori hadszervezet és katonai logisztika kérdéseiről. Szerk. Pósnán László. Budapest, 2013. 289-304.
- HOUSLEY 2012 Housley, Norman: *Crusading and the Ottoman Threat, 1453–1505*. Oxford, 2012.
- IVANICS 1994 Ivanics Mária: *A Krími Kánság a tizenöt éves háborúban*. Kőrösi Csoma Kiskönyvtár 22. Budapest, 1994.
- JACKSON 2005 Jackson, Peter: *The Mongols and the West, 1221–1410*. Harlow, 2005.
- JUČAS 2009 Jučas, Mečislovas: *The Battle of Grünwald*. Vilnius, 2009.
- KISFALUDY 1983 Kisfaludy Katalin: *Matthias rex*. Budapest, 1983.
- KOLLMANN 2004 Kollmann Örs László: Szempontok az észak-gömöri központi helyek középkori és kora újkori fejlődésének vizsgálatához. In: *Várak, templomok, ispotályok. Tanulmányok a magyar középkorról*. *Analecta Mediaevalia II*. Szerk. Neumann Tibor. Budapest–Piliscsaba, 2004. 97-172.
- KOSÁRY 1978 Kosáry Domokos: *Magyar külpolitika Mohács előtt*. Budapest, 1978.
- KROFTA 1936 Krofta, Kamil: Bohemia in the fifteenth century. In: *The Close of the Middle Ages. The Cambridge Medieval History*, Vol. VIII. Szerk. John Bagnell Bury et al. Cambridge, 1936. 65-115.
- KUBINYI 1991 Kubinyi András: Két sorsdöntő esztendő (1490–1491). *Történelmi Szemle* 33 (1991) 1–54.
- KUBINYI 2005 Engel Pál, Kristó Gyula, Kubinyi András: *Magyarország története, 1301–1526*. (Mátyás- és Jagelló-kor.) Budapest, 2005.
- KUBINYI 2007 Kubinyi András: *Nándorfehérvártól Mohácsig. A Mátyás- és a Jagelló-kor hadtörténete*. Budapest, 2007.
- KUBINYI 2007a Kubinyi András: Báthory Miklós politikai szereplése. In: *Báthory Miklós váci püspök (1474–1506) emlékezete*. Szerk. Horváth Alice. Vác, 2007. 13-30.
- KULCSÁR 1981 Kulcsár Péter: *A Jagelló-kor*. Budapest, 1981.
- KUPISZ 2012 Kupisz, Dariusz: The Polish–Lithuanian Military in the Reign of King Stefan Bathory (1576–1586). In: *Warfare in Eastern Europe, 1500–1800*. Szerk. Brian L. Davies. Leiden–Boston, 2012. 63-92.
- LABUDA 2005 *The History of Polish Diplomacy: X–XX C*. Szerk. Gerard Labuda, Waldemar Michowicz. Warsaw, 2005.
- HADTÖRTÉNET I. *Magyarország hadtörténete, I. kötet. A honfoglalástól a kiegyezésig*. Szerk. Liptai Ervin. Budapest, 1985.

- MÁRKI 1893 Márki Sándor: Orosz-magyar érintkezések Mátyás király és a Jagellók korában. *Erdélyi Múzeum* 10 (1893) 555–566.
- MÜLLER 2010 Müller, Mario: *Besiegelte Freundschaft: Die brandenburgischen Erbeinungen und Erbverbrüderungen im späten Mittelalter*. Göttingen, 2010.
- NALEWAJEK 2011 Nalewajek, Agnieszka: Na królewskim dworze Jana Olbrachta. *Roczniki Humanistyczne* 59 (2011/2) 41–80.
- NEHRING 2008 Nehring, Karl: Mátyás külpolitikája. In: *Mátyás és a humanizmus*. Szerk. Csukovits Enikő. Budapest, 2008. 474–487.
- NEUMANN 2009 Neumann Tibor: Bátor István politikai szerepe II. Ulászló uralkodása alatt (1490–1493). *Szabolcs-Szatmár-Beregi szemle: társadalom, tudomány, művészet* 43 (2009) 83–127.
- NEUMANN 2010 Neumann Tibor: Békekötés Pozsonyban – országgyűlés Budán. A Jagelló–Habsburg kapcsolatok egy fejezete (1490–1492). (Első közlemény.) *Századok* 144 (2010) 335–372.
- NEUMANN 2011 Neumann Tibor: Békekötés Pozsonyban – országgyűlés Budán: A Jagelló–Habsburg kapcsolatok egy fejezete (1490–1492). (Második közlemény.) *Századok* 145 (2011) 293–347.
- NEUMANN 2012 Neumann Tibor: A zavaros idők Szabolcs, Szatmár és Bereg megyékben (1490–1492). In: *Az eszedi Báthoriak a XV – XVII. században*. Szerk. Szabó Sarolta, C. Tóth Norbert. Nyírbátor, 2012. 93–104.
- NEUMANN 2014 Neumann Tibor: A gróf és a herceg magánháborúja (Szapolyai István és Corvin János harca a lipitói hercegségért). *Századok* 148 (2014/2) 387–426.
- NEUMANN 2016 Neumann Tibor: A kassai hadjárat: II. Ulászló zsoldosserege és a lengyelek elleni harc (1490–1491). In: *Elfeledett háborúk: Középkori csaták és várostromok (6–16. század)*. Szerk. Pósnán László, Veszprémy László. Budapest, 2016. 363–397.
- NÉGYESI 2000 Négyesi Lajos: Gondolatok a lovasság csapatnemeiről. A könnyű- és nehézlovasság problematikája. In: *Hadak útján*. Szerk. Bende Livia, Lőrinczy Gábor, Szalontai Csaba. Szeged, 2000. 375–378.
- NOVÁK 2014 Novák Ádám: A sasember fiai. Egy főúri család és familiája Luxemburgi Zsigmond kíséretében. In: *Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et membris. Tanulmányok a konstantzi zsinat 600. évfordulója alkalmából*. Szerk. Bárány Artila, Pósnán László. Debrecen, 2014. 385–400.
- NOWAK 1981 Nowak, Tadeusz M. – Wimmer, Jan: *Historia oręża polskiego 963–1795*. Warszawa, 1981.

- NOWAKOWSKA 2007 Nowakowska, Natalia: *Church, State and Dynasty in Renaissance Poland. The Career of Cardinal Fryderyk Jagiellon (1468-1503)*. Aldershot, 2007.
- NÓGRÁDY 2008 Nógrády Árpád: Pozsonyi gyalogosok Mátyás seregében. (Egy zsoldoscsapat fegyverzetének jegyzéke 1466-ból.) In: *Rex invictissimus*. Szerk. Veszprémy László. Budapest, 2008. 193-200.
- PAJORIN 2009 Pajorin, Klára: The Crusades and Early Humanism in Hungary. In: *Infima Aetas Pannonica. Studies in Late Medieval Hungarian History*. Szerk. E. Kovács Péter, Szovák Kornél. Budapest, 2009. 237-249.
- PAPÉE 1904 Papée, Fryderyk: *Polska i Litwa na przeomie wieków rednich*. Kraków, 1904.
- PAPÉE 1936 Papée, Fryderyk: *Jan Olbracht*. Kraków, 1936. 250-272.
- PAPÉE 1950 Papée, Fryderyk: Imperial Expansion and the Supremacy of the Gentry, 1466–1506. In: *Cambridge History of Poland*. Szerk. Oskar Halecki. Cambridge, 1950.
- PÁLOSFALVI 2005 Pálosfalvi Tamás: *Nikápolytól Mohácsig. 1396–1526*. Budapest, 2005.
- PLEWCZYŃSKI 2002 Plewczyński, Marek: *Wojny Jagiellonów z wschodnimi i południowymi sąsiadami Królestwa Polskiego w XV wieku*. Oświęcim, 2002., 2014.²
- PÓSÁN 2011 Pósán László: A Német Lovagrend és a lengyel-litván állam közötti „nagy háború” (1409–1411). *Hadtörténelmi Közlemények* 124 (2011) 3–30.
- PÓSÁN 2014 Pósán László: A Német Lovagrend, a lengyel és a litván állam közötti konfliktus a konstanzi zsinaton. In: *Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et membris. Tanulmányok a konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából*. Szerk. Bárány Attila, Pósán László. Debrecen, 2014.
- PURTON 2010 Purton, Peter Fraser: *A History of the Late Medieval Siege, 1200–1500*. Woodbridge, 2010.
- RADEK 2014 Radek Tünde: Az információáramlás jellemzői a Magyar Királyságban a középkori német nyelvű krónikák alapján. In: *Világtörténet* (2014/1) 103–124.
- RÁBAI 2014 Rábai Krisztina: *Jagelló Zsigmond herceg udvarának számadáskönyve (1504–1507). The Court Account Book of Sigismund Jagiellon (1504–1507)*. Szeged, 2014.
- RÁZSÓ 1990 Rázsó Gyula: Mátyás zsoldoseregének hadművészetéről. In: *Mátyás király. 1458–1490*. Szerk. Barta Gábor. Budapest, 1990. 62-79.

- SASHALMI 2006 Sashalmi Endre: *A nyugat-európai államfejlődés vázlatja (1000–1700)*. Budapest, 2006.
- SEBŐK 2001 Sebők Ferenc: Hadseregek Európában és Magyarországon a kései középkorban. *Acta Historica CXIII* (2001) 73–82.
- SILVER 2002 Silver, Larry: Shining Armor: Emperor Maximilian, Chivalry and War. In: *Artful Armies, Beautiful Battles. Art and Warfare in Early Modern Europe*. (History of Warfare, Vol. 9.) Szerk. Pia F. Cuneo. Leiden–Boston–Köln, 2002. 61–86.
- SRODECKI 2013 Srodecki, Paul: Validissima semper Christianitatis propugnacula – Zur Entstehung der Bollwerksrhetoric in Polen und Ungarn Spätmittelalter und in der Frühen Neuzeit. In: *Sarmatismus versus Orientalismus in Mitteleuropa*. Szerk. Magdalena Długosz, Piotr Scholz. Berlin, 2013. 131–168.
- SROKA 2016 Sroka, Stanisław A.: *A középkori Bártfa és kapcsolatai Kisz-Lengyelországgal*. Budapest, 2016.
- SÜTTŐ 2003 Süttő Szilárd: *Anjou-Magyarország alkonya. Magyarország politikai története Nagy Lajostól Zsigmondig, az 1384–1387. évi belviszályok okmánytárával*. I–II. Szeged, 2003.
- ŚWIEBODA 2013 Świeboda, Wojciech: *Innowiercy w opiniach prawnych uczonych polskich w XV wieku. Paganie, żydzy, muzułmanie*. Cracow, 2013.
- SZÁDECZKY 1931 Szádeczky-Kardoss Lajos: Báthory István lengyel király magyar katonái az 1581-i orosz háborúban. *Hadtörténelmi Közlemények* 32 (1931) 1–30.
- SZÉKELY 2003 Székely György: A rendek válaszüton: a dinasztiaaváltás harcai 1490–1492-ben. *Hadtörténelmi közlemények* 116 (2003) 427–462.
- SZKRINNYIKOV 1997 Szkrinnyikov, Ruszlan: *Az orosz birodalom születése*. Ford. Szili Sándor. Budapest, 1997.
- SZOKOLAY 1996 Szokolay Katalin: *Lengyelország története*. Budapest, 1996.
- TÓTH 1925 Tóth Zoltán: *Mátyás király idegen zsoldosserege (a fekete sereg)*. Budapest, 1925.
- TRINGLI 1992 Tringli István: Hunyadi Mátyás és a Perényiek. *Levéltári Közlemények* 63 (1992) 178–192.
- TRINGLI 2003 Tringli István: *Az újkor hajnala. Magyarország története 1440–1541*. Budapest, 2003.
- TUTKÓ 1861 Tutkó József: *Szabad királyi Kassa városának történelmi évkönyve*. Kassa, 1861.

- VÁSÁRY 2006 Vásáry István: Nagy Lajos tatár hadjáratai. In: *Testis temporum, vita memoriae. Ünnepi tanulmányok Pálóczi Horváth András 65. születésnapjára*. Studia Caroliensia 7 (2006/3-4) 17–30.
- VESZPRÉMY 2005 Veszprémy László: Csatamének, paripák és hátsólovak. A középkori hadilovakról. In: *Az értelem bátorsága. Tanulmányok Perjés Géza emlékére*. Szerk. Székely György. Budapest, 2005. 803-816.
- VINKLER 2013 Vinkler Bálint: *Magyarországi borok Krakókóban a 16. század végén (1589–1600)*. Doktori értekezés. Debrecen, 2013.
- WICK 1936 Wick Béla: *A kassai Szent Erzsébet dóm*. Kassa, 1936.
- ZOMBORI 2006 Zombori István: *Jagelló–Habsburg rendezési kísérlet 1523-ban Krzysztof Sztydlowiecki naplója alapján*. Piliscsaba, 2006.

Abstract

Temptation of Thrones, fraternal feud – new approaches to a war of the 1490s

I wrote my paper in the field of political and military history of the Jagiellonian age. While the research of foreign relations between Hungary and Poland considered to be important, their late medieval clashes, primarily the military operations of John Albert are underrepresented. Since the death of Matthias three pretenders: Wladislaus, king of the Czech lands, the German king Maximilian I and Polish prince John Albert fought for the throne. While the ambitions of House of Habsburg in the last three decades are revealed due to the study of sources, only fewer pieces of written work discussed the Jagiellonians' political activity, not to mention the latter feud. How could the Kingdom of Hungary's military successes be possible in a three-front war? Why did Wladislaus draw a comparison between the Hussites and his younger brother? After a historical overview I tried to characterise the clashes and the system of the Upper Hungarian territories temporarily occupied by the Polish.